

UCHWAŁA

Dnia 8 października 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Rejonowego
w W.

przeciwko M. Z.

o zapłatę,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 8 października 2015 r.

zagadnienia prawnego

przedstawionego przez Sąd Okręgowy w W.

postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2015 r.,

"Czy odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przewidziana w art. 299 § 1 k.s.h. rozciąga się na zobowiązania powstałe po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości, w tym zobowiązania z tytułu wynagrodzenia tymczasowego nadzorcy sądowego, w sytuacji oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze?"

podjął uchwałę:

Zobowiązania z tytułu wynagrodzenia tymczasowego nadzorcy sądowego, niewyegzekwowane od spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, co do której oddalono wniosek o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, są objęte przewidzianą w art. 299 § 1 k.s.h. odpowiedzialnością członków zarządu.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 15 maja 2014 r. zasądził od M. Z. na rzecz Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Rejonowego kwotę 4.042,19 zł na podstawie art. 299 k.s.h.

Pozwana jako prezes zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością o nazwie „L.” wniosła o ogłoszenie upadłości tej spółki. Sąd, do którego wpłynął wniosek, zabezpieczył majątek spółki „L.” przez ustanowienie tymczasowego nadzorca sądowego. Wniosek pozwanej o ogłoszenie upadłości został oddalony na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (t.j. Dz.U.2012. 1112 - obecnie: t.j. Dz.U.2015.233 - dalej: „p.u.n.”), dlatego że majątek spółki objętej wnioskiem nie wystarczał na zaspokojenie kosztów postępowania.

Na kwotę zasądzoną od pozwanej przez Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 15 maja 2014 r. składała się suma wynagrodzenia tymczasowego nadzorca sądowego pokryta przez stronę powodową.

Podczas rozpoznawania apelacji pozwanej, kwestionującej ziszczenie się w sprawie przesłanek odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 k.s.h., Sąd Okręgowy nabrał poważnych wątpliwości co do tego, czy odpowiedzialność oparta na art. 299 k.s.h. rozciąga się na zobowiązania spółki z tytułu wynagrodzenia tymczasowego nadzorca sądowego, powstałe po złożeniu przez członka zarządu spółki wniosku o ogłoszenie upadłości, gdy złożony wniosek został oddalony na podstawie art. 13 ust. 1 p.u.n. Wątpliwości te, którym Sąd Okręgowy dał wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, wiążą się z dostrzeżoną rozbieżnością w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Według jednego stanowiska, odpowiedzialność przewidziana w art. 299 k.s.h. rozciąga się także na zobowiązania powstałe po złożeniu przez członka zarządu spółki wniosku o ogłoszenie upadłości spółki (orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 16 października 1998 r., III CKN 650/97, 25 listopada 2003 r., III CZP 75/03 i 19 października 2005 r., V CK 258/05).

Zgodnie z innym poglądem, odpowiedzialność przewidziana w art. 299 k.s.h. w zasadzie nie rozciąga się na zobowiązania powstałe po złożeniu przez członka zarządu spóźnionego wniosku o ogłoszenie upadłości spółki (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1779/00 i 25 listopada 2010 r., III CNP 3/10).

Tylko zatem przy akceptacji pierwszego z wskazanych stanowisk można by - w ocenie Sądu Okręgowego - uznać za zasadne objęcie odpowiedzialnością przewidzianą w art. 299 k.s.h. niewyegzekwowane od spółki zobowiązanie z tytułu wynagrodzenia tymczasowego nadzorcy sądowego za czynności przeprowadzone w postępowaniu, wywołanym złożeniem przez członka zarządu spóźnionego wniosku o ogłoszenie upadłości, zakończonym oddaleniem tego wniosku na podstawie art. 13 ust. 1 p.u.n.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 299 k.s.h. stanowi, że jeżeli egzekucja przeciwko spółce z ograniczoną odpowiedzialnością okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania (§ 1); członek zarządu może się uwolnić od odpowiedzialności, o której mowa w § 1, jeżeli wykaze, że we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub wszczęto postępowanie układowe, albo że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości oraz niewszczęcie postępowania układowego nastąpiło nie z jego winy, albo że pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz niewszczęcia postępowania układowego wierzyciel nie poniósł szkody (§ 2); przepisy § 1 i § 2 nie naruszają przepisów ustanawiających dalej idącą odpowiedzialność członków zarządu (§ 3).

Wprowadzenie regulacji, którą zawiera art. 299 k.s.h. wzorem art. 298 k.h. oraz art. 128 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. - Prawo o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością (Dz.U.1933.82.602), stanowiło reakcję na zjawisko faktycznej likwidacji spółek z ograniczoną odpowiedzialnością bez zachowania przepisów mających chronić wierzycieli. Przez statuowanie odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością chciano chronić wierzycieli spółki przed skutkami zachowań

członków zarządu, które prowadziły do bezskuteczności egzekucji wierzytelności przeciwko spółce, i podnieść w ten sposób w obrocie gospodarczym zaufanie do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. W świetle przedstawionych motywów, odpowiedzialność, którą ustanawia art. 299 k.s.h., ma charakter sankcji za prowadzące do bezskuteczności egzekucji wierzytelności przeciwko spółce nieprawidłowości w kierowaniu sprawami spółki. Syntetycznym wyrazem tych nieprawidłowości jest w obecnym stanie prawnym niezłożenie we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego lub wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu (zob. art. 543 i 544 p.u.n. - dalej będzie mowa skrótowo tylko o wniosku o ogłoszenie upadłości).

Z wskazanymi motywami wprowadzenia przewidzianej w art. 299 k.s.h. odpowiedzialności harmonizuje ujęcie tej odpowiedzialności jako odszkodowawczej, deliktowej, na zasadzie winy. Według tego ujęcia, członkowie zarządu ponoszą na podstawie art. 299 k.s.h. odpowiedzialność deliktową za szkodę w wysokości niewyegzekwowanej od spółki wierzytelności, spowodowaną bezprawnym, zawinionym niezgłoszeniem przez członków zarządu wniosku o ogłoszenie upadłości spółki. Gdy chodzi o dowód szkody, wystarcza, że wierzyciel, który nie wyegzekwował swej należności wobec spółki, przedłoży tytuł egzekucyjny stwierdzający zobowiązanie spółki i udowodni, iż egzekucja wobec spółki okazała się bezskuteczna. Jeżeli członek zarządu nie udowodni, że szkoda wierzyciela była niższa od niewyegzekwowanego od spółki zobowiązania, poniesie wobec wierzyciela odpowiedzialność do wysokości tego zobowiązania. Z omawianej regulacji wynika zatem domniemanie szkody w wysokości niewyegzekwowanego wobec spółki zobowiązania. Domniemane w świetle tej regulacji są także związek przyczynowy między szkodą wierzyciela a niezłożeniem we właściwym czasie przez członka zarządu wniosku o ogłoszenie upadłości oraz zawinienie przez członka zarządu niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Taki rozkład ciężaru dowodu uzasadniony jest funkcją omawianej regulacji (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2008 r., III CZP 72/08 i uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2008 r. w oryginale, III CZP 143/07

oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2012 r., II CSK 181/12 i 13 marca 2014 r., I CSK 286/13).

Odpowiedzialność odszkodowawczą stanowiącą sankcję za niezłożenie we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości ponoszą w razie bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce osoby będące członkami zarządu w czasie istnienia zobowiązania, którego egzekucja okazała się bezskuteczna - a nawet samej tylko podstawy tego zobowiązania. Objęcie odpowiedzialnością odszkodowawczą z powodu bezskuteczności egzekucji wszystkich zobowiązań spółki, których podstawa istniała w czasie sprawowania przez pozwanego członka zarządu swej funkcji, w tym zobowiązań jeszcze wtedy niewymagalnych, jest uzasadnione tym, że ogłoszenie upadłości, o które członek zarządu powinien wystąpić w celu przeciwdziałania bezskuteczności egzekucji, spowodowałoby wymagalność zobowiązań niemających dotąd takiej cechy (zob. art. 91 p.u.n.). Należy mieć tu na względzie także inne jeszcze przepisy prawa upadłościowego chroniące wierzycieli. W szczególności w przypadku zobowiązań upadłego opiewających na świadczenie, którego rozmiar zależy od upływu czasu, podlegających wykonywaniu również po ogłoszeniu upadłości, mogą być w celu zaspokojenia z masy upadłości zgłaszane wierzycielności pieniężne odpowiadające tym zobowiązaniom (zob. art. 247 i 249 p.u.n.), a wynagrodzenia pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwie upadłego należne za okres po ogłoszeniu upadłości oraz odprawy i odszkodowania, związane z rozwiązaniem umów o pracę, przysługujące tym pracownikom, należą do kosztów postępowania upadłościowego (art. 230 ust. 2 p.u.n.), podlegających stosownie do art. 231 p.u.n. zaspokojeniu w pierwszej kolejności z masy upadłości; zob. też art. 12 oraz 23 ust. 1 ustawy z dnia 13 lipca 2006 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (j.t. Dz.U.2014.272 ze zm.). Poza tym z punktu widzenia art. 299 k.s.h. na równi z zobowiązaniami istniejącymi są traktowane w myśl art. 245 ust. 1 pkt 4 p.u.n. zobowiązania warunkowe (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1999 r., II CKN 608/98, 16 maja 2002 r., IV CKN 933/00, 25 września 2003 r., V CK 198/02, 17 stycznia 2007 r., II CSK 322/06, 28 lutego 2008 r., III CZP 143/07, 10 grudnia 2009 r., III CZP 109/09 i 25 lutego 2010 r., V CSK 248/09).

Objęte odpowiedzialnością odszkodowawczą z powodu bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce są oczywiście także obowiązki uboczne w stosunku do zobowiązań spółki, których podstawa istniała w czasie sprawowania przez pozwanego członka zarządu swej funkcji, w szczególności odsetki za opóźnienie w zapłacie niewyegzekwowanej wierzytelności pieniężnej oraz koszty procesu zasądzone w tytule egzekucyjnym wydanym przeciwko spółce, a także koszty postępowania egzekucyjnego umorzonego wskutek bezskuteczności egzekucji (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 16 października 1998 r., III CKN 650/97, 7 grudnia 2006 r., III CZP 118/06, 8 marca 2007 r., III CSK 352/06 i 18 maja 2011 r., III CSK 228/10).

Wykazanie przez członków zarządu, pozwanych o zapłatę odszkodowania na podstawie art. 299 k.s.h., że wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony we właściwym czasie albo że w czasie pełnienia przez nich swych funkcji nie było podstaw do wystąpienia z wnioskiem o ogłoszenie upadłości, jest jednoznaczne ze stwierdzeniem nieistnienia związku przyczynowego pomiędzy sprawowaniem przez członków zarządu swych funkcji a szkodą doznaną przez wierzyciela spółki, który wystąpił z powództwem opartym na art. 299 k.s.h. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1998 r., II CKN 608/98).

Brak związku przyczynowego pomiędzy pełnieniem przez pozwanego członka zarządu swej funkcji a szkodą doznaną przez wierzyciela spółki, który wystąpił z powództwem opartym na art. 299 k.s.h., może zachodzić także w razie bezskuteczności egzekucji zobowiązania spółki powstałego po złożeniu spóźnionego wniosku o ogłoszenie upadłości (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1779/00, 30 września 2004 r., IV CK 49/04, 25 listopada 2010 r., III CNP 3/10 i 25 września 2014 r., II CSK 790/13). Może tak być, jeżeli zobowiązanie powstałe po złożeniu spóźnionego wniosku o ogłoszenie upadłości nie pozostaje w normalnym związku ze stosunkami prawnymi stanowiącymi podstawę zobowiązań spółki, istniejącymi w chwili złożenia tego wniosku. Jak wiadomo, uregulowanie zawarte w art. 299 k.s.h. zostało ustanowione w celu przeciwdziałania likwidacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością bez przeprowadzenia postępowania upadłościowego, czyli innymi słowy - dla ochrony wierzycieli spółki przed szkodą spowodowaną

niezgłoszeniem we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości. Niewątpliwie nie pozostaje w związku przyczynowym z niezgłoszeniem wniosku o ogłoszenie upadłości we właściwym czasie uszczerbek wynikły z bezskutecznej egzekucji zobowiązania spółki, które powstało po spóźnionym złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości, bez powiązania ze stosunkami prawnymi, stanowiącymi podstawę zobowiązań spółki, istniejącymi w chwili złożenia spóźnionego wniosku, gdy spóźniony wniosek mógł doprowadzić do wszczęcia właściwego postępowania upadłościowego. Funkcja ochronna art. 299 k.s.h. jest tu nieaktualna.

Zgodnie z art. 36 p.u.n., jeżeli wniosek o ogłoszenie upadłości złożył dłużnik, sąd z urzędu dokonuje zabezpieczenia majątku dłużnika. W myśl art. 38 ust. 1 zdanie pierwsze p.u.n. może ono polegać przede wszystkim na ustanowieniu tymczasowego nadzorcy sądowego. Na podstawie art. 30 ust. 1 zdanie drugie p.u.n. do tymczasowego nadzorcy sądowego stosuje się odpowiednio art. 76 ust. 3 p.u.n., dotyczący czynności upadłego w odniesieniu do mienia wchodzącego w skład masy upadłości oraz przepisy art. 157, 159-162, art. 164 ust. 2, art. 165-168, 170-172, 180 i 181 p.u.n., dotyczące syndyka, nadzorcy sądowego, zarządcy i ich zastępców. Stosownie do art. 38 ust. 2 p.u.n., o wynagrodzeniu tymczasowego nadzorcy sądowego orzeka sąd na jego wniosek złożony w terminie siedmiu dni od dnia powiadomienia o odwołaniu lub od dnia wygaśnięcia funkcji. Wysokość wynagrodzenia oraz inne jeszcze kwestie dotyczące wynagrodzenia tymczasowego nadzorcy sądowego normują przepisy art. 162, 164 ust. 2, art. 165-167 p.u.n.

W świetle przytoczonej regulacji, wynagrodzenie tymczasowego nadzorcy sądowego należy do wydatków postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości i tym samym wchodzi - zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (j.t. 2014.1025 ze zm.) - w zakres kosztów sądowych tego postępowania. Obowiązek ich uiszczenia na podstawie art. 2 ust. 2 wymienionej ustawy spoczywa na stronie, która wniosła do sądu pismo powodujące wydatki, czyli w okolicznościach sprawy na spółce reprezentowanej przez pozwaną, której dotyczył wniosek o ogłoszenie upadłości.

Choć obowiązek uiszczenia przez spółkę - dłużniczkę kosztów sądowych obejmujących wynagrodzenie tymczasowego nadzorca sądowego powstaje po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości, w takich okolicznościach, jak występujące w sprawie, nie ma podstaw do stwierdzenia braku związku przyczynowego pomiędzy uszczerbkiem wynikłym z niemożności wyegzekwowania tego obowiązku od spółki a niezłożeniem we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki. Wobec oddalenia spóźnionego wniosku o ogłoszenie upadłości ze względu na to, że majątek spółki nie wystarczał nawet na zaspokojenie kosztów postępowania, wniosek ten nie mógł doprowadzić do wszczęcia właściwego postępowania upadłościowego i udzielenia w ten sposób wierzycielom spółki ochrony w jakimkolwiek zakresie, mogącym uzasadniać powiązanie przyczynowe kosztów wynagrodzenia tymczasowego nadzorca sądowego z samym tylko postępowaniem wywołanym tym wnioskiem. Uszczerbek wynikły z niewyegzekwowania od spółki - dłużniczki zobowiązania z tytułu wynagrodzenia tymczasowego nadzorca sądowego ustanowionego w następstwie wniosku o ogłoszenie upadłości, który został oddalony na podstawie art. 13 ust. 1 p.u.n., należy łączyć przyczynowo przede wszystkim ze spóźnionym złożeniem tego wniosku. W takich okolicznościach, jak występujące w sprawie, status wydatków w postaci wynagrodzenia tymczasowego nadzorca sądowego jest z punktu widzenia odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 k.s.h. taki sam, jak omówiony wcześniej status kosztów postępowania egzekucyjnego umorzonego z powodu bezskuteczności egzekucji.

Objęcia odpowiedzialnością przewidzianą w art. 299 k.s.h. zobowiązania z tytułu wynagrodzenia tymczasowego nadzorca sądowego, niewyegzekwowanego od spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, co do której oddalono wniosek o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 ust. 1 p.u.n., nie wykluczają mogące się nasuwać w praktyce wątpliwości co do zasadności wysokości kwoty wynagrodzenia zasądzanego tymczasowemu nadzorcemu sądowemu.

W przypadkach, w których okoliczności wniosku mogą przemawiać za jego oddaleniem na podstawie art. 13 ust. 1 p.u.n. zabezpieczenie majątku dłużnika przez ustanowienie tymczasowego nadzorca sądowego wydaje się w ogóle wysoce

wątpliwe. Jeszcze większe wątpliwości mogą budzić stosunkowo wysokie kwoty wynagrodzenia zasądzanego w takich przypadkach tymczasowemu nadzorcy.

Orzeczenie sądu zasądzające wynagrodzenie dla tymczasowego nadzorcy jest jednak wiążące dla sądu w sprawie o zapłatę odszkodowania na podstawie art. 299 k.s.h. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2014 r., I CSK 286/13 i cytowane w nim orzecznictwo). Właściwym trybem do kwestionowania wysokości wynagrodzenia tymczasowego nadzorcy sądowego jest postępowanie, w którym sąd orzeka o tym wynagrodzeniu. Można też postulować zmiany legislacyjne przeciwdziałające powstawaniu - nieraz nawet znacznych - kosztów zabezpieczenia majątku dłużnika wskutek jego wniosku o ogłoszenie upadłości w okolicznościach mogących przemawiać za oddaleniem tego wniosku na podstawie art. 13 ust. 1 p.u.n.

W rezultacie, rozstrzygając przedstawione zagadnienie prawne na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. należało orzec, że zobowiązania z tytułu wynagrodzenia tymczasowego nadzorcy sądowego, niewyegzekwowane od spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, co do której oddalono wniosek o ogłoszenie upadłości z powołaniem się na art. 13 ust. 1 p.u.n., są objęte przewidzianą w art. 299 § 1 k.s.h. odpowiedzialnością członków zarządu (art. 390 § 1 k.p.c.).

kc